

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, LT-01108 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160, el. p. info@ekgt.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai

2019-08-19 Nr. S-181

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS PAGRINDŲ ĮSTATYMO PROJEKTO

Kultūros ministerijos parengtas Lietuvos Respublikos kultūros pagrindų įstatymo (toliau – Kultūros įstatymas) projektas buvo laukiamas daugiau nei 20 metų ir turi ypatingą strateginę svarbą visam mūsų valstybės kultūros laukui. Todėl Etninės kultūros globos taryba, kurią Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas įpareigoja atlikti Seimo ir Vyriausybės eksperto bei patarėjo misiją padedant spręsti strateginius etninės kultūros valstybinės globos ir politikos formavimo bei nematerialaus kultūros paveldo apsaugos klausimus, užtikrinti Lietuvos Respublikos nacionalinėje teisės sistemoje įtvirtintas etninės kultūros valstybinės globos įgyvendinimo priežiūrą ir skatinti etninės kultūros plėtrą, teikia šiam Kultūros įstatymo projektui ypatingą reikšmę.

Galima pasidžiaugti puikia Kultūros įstatymo preambule, kurioje kultūra įvardijama kaip Lietuvos valstybės tapatumo ir tęstinumo pagrindas, pabrėžiama gimtosios kalbos, etninių tradicijų, istorinės atminties ir paveldo reikšmė išsaugojant ir kuriant lietuvių tautos savitumą pasaulyje, deklaruojama pagarba bendruomenių teisėms į kultūrinį tapatumą, dalyvavimą kultūroje, savirealizaciją ir tradicijų puoselėjimą. Deja, toliau pateikiamuose Kultūros įstatymo skirsniuose nėra aiškaus reglamentavimo, kaip valstybė įgyvendins šių vertybių išsaugojimą bei tęstinumą, o apie bendruomenes iš viso nebekalbama, neskaitant jų paminėjimo apibrėžiant sąvoką *kultūra* (2 straipsnio 3 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad Kultūros įstatymo Preambulėje labiausiai akcentuojama Lietuvos žmonių visuotinio dalyvavimo kultūroje ir jos pamatinių vertybių reikšmė visuomenei bei valstybei, tačiau visiškai neužsimenama apie kultūros paslaugas, kurios tolesniuose įstatymo skirsniuose itin sureikšminamos, traktuojant visą kultūrą vien per kultūros paslaugų teikėjų ir tų paslaugų vartotojų santykį. Iš esmės Kultūros įstatymo projektas grindžiamas jo Preambulei prieštaraujancia bendrąja kultūros politikos koncepcija, kuri labiau tinka verslui ir kelia nemažai abejonių, nes skatina ne kūrybinės, o vartotojiškos visuomenės formavimąsi. Turime pastebėti, kad tai dar iš sovietmečio paveldėtas požiūris į kultūrą, kai bendruomenių, šeimų ir kitų visuomenės sluoksnių kūrybinė saviraiška buvo visiškai sumenkinta, o kultūros lauko veikėjai suskirstyti į atlikėjus ir žiūrovus.

Pagrindinė Kultūros įstatymo dalis (išskyrus Preambulę) eliminuoja dabartiniu metu Lietuvoje galiojančias teises nuostatas dėl etninės kultūros, lietuviškos tautinės tapatybės išsaugojimo bei tęstinumo strateginės svarbos. Tos nuostatos įtvirtintos ne tik Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme, bet ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme. Pastarojo įstatymo 4 straipsnio 3 dalis nustato, kad Vyriausybė, rengdama naujų ir galiojančių įstatymų pakeitimo projektus, jų nuostatas suderina su Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatomis. Taip pat svarbus šio įstatymo priedėlis „Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindai“, kurio skirsnyje „Kultūros politika“ įvardijama valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą globojant etninę kultūrą ir vietos tradicijas, remiant užsienio lietuvių bendruomenių pastangas išsaugoti tautinį tapatumą. Į tai neatsižvelgta čia aptariamame Kultūros įstatymo projekte, kuriame terminas *etninė kultūra* iš viso nėra paminėtas,

o *tautinis tapatumas*, nors ir įvardytas 3 straipsnyje kaip vienas iš bendrųjų kultūros politikos principų, tačiau tėra nereikšminga deklaracija, kadangi tolesniuose straipsniuose šis principas pamirštas.

Toliau atkreipiame dėmesį į pagrindinius Kultūros įstatymo projekto trūkumus pastraipsniui.

Pirmojo skirsnio 1 straipsnyje „Įstatymo tikslas“ visiškai neužsiminta apie bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų įtraukimą į bendrą kultūros lauką.

2 straipsnyje „Pagrindnės šio įstatymo sąvokos“ labai trūksta apibrėžimų, kas yra:

- *Kultūros politika*;
- *Kultūros sritys* (jos minimos toliau 3, 9, 10, 16, 17 ir kituose straipsniuose);
- *Viešieji visuomenės kultūriniai poreikiai* (jais remiantis apibrėžiama sąvoka *kultūros paslauga*).

Kai kurie 2 straipsnyje pateikti apibrėžimai kelia abejonių:

- *Kultūros paslauga* nepagrįstai apribojama vien menine ar pažintine veikla, kai dalyvavimas kultūroje turėtų būti platesnis – pažintinė veikla dar neužtikrina įsitraukimo į kultūrinį vyksmą, o *meno sąvoka* yra siauresnė už *kultūros* (pavyzdžiui, papročių ir tautinės tapatybės puoselėjimas yra kultūros reiškinys, ne vien meno);
- Sąvoka *išskirtinės kultūros vertybės* akivaizdžiai orientuota vien į materialiąsias kultūros vertybes, pamirštant nematerialųjį kultūros paveldą, nors Lietuva yra ratifikavusi UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvenciją ir įsipareigojusi ją įgyvendinti, yra sudaromas Nematerialaus kultūros paveldo sąvadas.

2 straipsnio 11 dalyje nurodoma, kad kitos šiame Įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos kituose su kultūra susijusiuose įstatymuose, tačiau tarp išvardytų įstatymų liko nepaminėtas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymas, UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencija ir kiti svarbūs įvairias kultūros sritis reglamentuojantys teisės aktai.

Siūlome taisyti **3 straipsnį „Bendrieji kultūros politikos principai“**:

- Apibūdinant *bendradarbiavimo* principą nurodomas bendradarbiavimas tik tarp viešojo ir privataus sektoriaus, kai itin svarbu į bendradarbiavimą įtraukti ir visuomenę, ją atstovaujančias nevyriausybines kultūrinės organizacijas;
- Visuomenė nurodoma tik įvardijant *solidarumo* principą, tačiau šiuo atveju visuomenei nustatoma sunkiai įgyvendinama prievolė lygiaverčiai su valstybe ir savivaldybėmis finansuoti ir remti kultūros sklaidą bei plėtrą, kai pačiam visuomeniniam sektoriui reikalinga valstybinė parama.

Antrajame skirsnyje „Kultūros politikos formavimas, įgyvendinimas ir finansavimas“ visiškai nutolstama nuo Preambulėje įvardytų nuostatų dėl valstybės tapatumo, etninių tradicijų ir bendruomenių kultūrinės savirealizacijos. Todėl siūlome šį skirsnį papildyti atskiru straipsniu „Lietuvos valstybės tapatumo, etninių tradicijų tęstinumo ir bendruomenių dalyvavimo kultūroje užtikrinimas“.

Visame Kultūros įstatymo projekte visiškai neužsiminta apie Seimui atskaitingas kultūros srities institucijas – Etninės kultūros globos tarybą (toliau – EKG), Valstybinę kultūros paveldo komisiją (toliau – VKPK), Valstybinę lietuvių kalbos komisiją (toliau – VLKK), nors šioms ekspertinėms institucijoms įstatymais nustatyta tvarka pavesta dalyvauti formuojant kultūros politiką. Todėl siūlome Kultūros įstatymo Antrąjį skirsnį papildyti atskiru straipsniu „Seimui atskaitingų institucijų kompetencija kultūros politikos srityje“.

4 straipsnyje „Lietuvos Respublikos Seimo kompetencija kultūros politikos srityje“ nepagrįstai apribojama Seimo teisė formuoti kultūros politiką, paliekant galimybę Seimui tik svarstyti ir teikti Vyriausybei pasiūlymus dėl valstybės kultūros politikos formavimo, nustatyti kultūros plėtros kryptis. Tuo tarpu Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 5 straipsnio 1 punktą nustato, kad Seimas formuoja etninės kultūros globos ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos politiką.

6 straipsnio „Ministerijų kompetencija kultūros politikos srityje“ 1 dalyje apibrėžiant

Kultūros ministerijos kompetenciją nurodoma, kad ši ministerija rengia kultūros srities plėtros programą (6 str. 2 punktas). Tačiau lieka neaišku, ar kalbama apie vieną visai kultūros sričiai skirtą plėtros programą, ar apie tam tikrai kultūros sričiai skirtą programą. Tai esminis skirtumas, nes pirmuoju atveju tai būtų labai svarbus kultūros politikos dėmuo ir Kultūros įstatyme būtina atskiru straipsniu reglamentuoti bendrosios kultūros srities plėtros programos parengimą bei įgyvendinimą. Atkreipiame dėmesį, kad dabartiniu metu Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis nustato: „Etninės kultūros globos taryba inicijuoja ir padeda Vyriausybei parengti etninės kultūros plėtros valstybinę programą bei koordinuoti jos įgyvendinimą“.

6 straipsnio 2 dalyje išvardijant kitų ministerijų nustatytas veiklos sritis praleista Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymu Žemės ūkio ministerijai priskirta funkcija formuoti tautinio paveldo produktų valstybinės apsaugos politiką.

Siūlome tikslinti **7 straipsnį „Viešojo administravimo subjektai, įgyvendinantys kultūros politiką“:**

- Tarp kultūros politiką įgyvendinančių institucijų nėra Kultūros ministerijos, nors Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. 1469 patvirtintų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuostatų 1 dalyje nurodoma, kad Kultūros ministerija ne tik formuoja valstybės politiką, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą, bet ir įstatymų nustatytais atvejais ją įgyvendina kultūros ministrui pavestose valdymo srityse;
- Kultūros įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje išvardytos 5 institucijos, įgyvendinančios kultūros politiką, tačiau tarp jų nėra nė vienos, kuri būtų įpareigota užtikrinti etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo politikos įgyvendinimą. Į ši institucijų sąrašą būtina įtraukti Lietuvos nacionalinį kultūros centrą, kuris pagal Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. rugpjūčio 5 d. įsakymu Nr. IV-654 patvirtintų nuostatų 8.1 punktą turi „įgyvendinti valstybės politiką regionų, etninės kultūros, mėgėjų meno, tradicijų tęstinumo ir plėtros, Lietuvos visuomenės ir pasaulio lietuvių kūrybiškumo, kultūros raiškos srityse, rūpintis nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimu, gaivinimu ir tęstinumu“.
- Lieka neaišku, kas yra „kiti viešojo administravimo subjektai“ (7 str. 1 d. 6 p.), priskirti prie kultūros politiką įgyvendinančių institucijų. Tai turėtų būti gana svarbios institucijos, kadangi jų statusą, veiklos tikslus, funkcijas ir veiklos organizavimą nustato netgi specialūs įstatymai (7 str. 7 d.), tačiau ir šie nėra nurodyti.

9 straipsnyje „Patariamiosios kultūros sričių tarybos“ trūksta aiškumo, kad tos patariamiosios tarybos sudaromos būtent prie Kultūros ministerijos. Praverstų aiškiau apibrėžti, koks būtų Kultūros ministerijos santykis su Seimui atskaitingomis ekspertinėmis kultūros institucijomis – EKG, VKPK ir VLKK.

10 straipsnio „Kultūros finansavimo šaltiniai“ 2 dalyje visiškai neužsimenama apie valstybės paramą nevyriausybinėms kultūros organizacijoms, kai daugelyje Europos šalių toks finansavimas užtikrinamas, ypač pagrindinėms atskirų kultūros sričių organizacijoms (geras pavyzdys – Estijos patirtis).

11 straipsnis „Išskirtinės kultūros vertybės“ iš esmės skirtas tik materialiajam kultūros paveldui, kai Lietuva, kaip ir kitos Europos valstybės, remiantis UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencija sudaro nematerialaus kultūros paveldo sąvadą, o kai kurios vertybės (sutartinės, kryždirbystė) yra įrašytos į Reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

12 straipsnio „Kultūros įstaigų sistema“ 1 dalyje nurodoma, kad kultūros įstaigų sistema sudaro tik tos kultūros įstaigos, kurių savininkė yra valstybė arba savivaldybės, taip pat dar įvardijami „kiti kultūros paslaugų teikėjai“. Manytume, kad šioje sistemoje būtina aiškiai įvardyti ir nevyriausybinės kultūrinės organizacijos, kadangi šio sektoriaus įnašas į bendrą kultūros lauką yra tikrai svarbus. Atkreipiame dėmesį, kad Kultūros įstatymo 2 straipsnyje pateiktas sąvokos *kultūros įstaiga* apibrėžimas nurodo, kad tai yra bet kokios teisinės formos juridinis asmuo,

teikiantis kultūros paslaugas, todėl tikėtina, kad tai gali būti ir nevyriausybinė organizacija. Todėl siūlome papildyti 12 straipsnio 1 dalį punktu „kultūros įstaiga, turinti nevyriausybės organizacijos statusą“.

Nevyriausybės organizacijos gali svariai prisidėti prie Kultūros įstatymo projekto 12 straipsnio 2 dalyje apibrėžto kultūros įstaigų sistemos tikslo įgyvendinimo – būtent NVO ypač sėkmingai skatina asmenų kūrybinę ir kultūrinę raišką bei dalyvavimą kultūros veiklose. Tačiau 12 straipsnio 3 dalyje nepagrįstai diskriminuojamos nevyriausybės organizacijos, kadangi teisė įgyvendinti minėtą 2 dalyje įvardytą tikslą suteikiama tik toms kultūros įstaigoms, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybės. Todėl siūlome išbraukti 12 straipsnio 3 dalį.

14 straipsnyje „Kompetencijų centrai“ trūksta aiškumo, kokiais kriterijais remiantis yra pripažįstamos tokių centrų kompetencijos, kaip tokie centrai pasiskirstys kompetencijomis pagal atskiras kultūros sritis, kurios nėra net išvardytos. Susidaro įspūdis, kad paliekama daug laisvės laisvai interpretuoti kompetencijų centro statuso suteikimo galimybes, nors toks statusas gerokai išplečia tų institucijų galias ir netgi leidžia koordinuoti kitų kultūros įstaigų veiklą bei formuoti vieningus teikiamų paslaugų kriterijus (12 str. 3 dalies 1 ir 2 punktai). Tokia centralizacija gali tapti kenksminga ir iš esmės prieštarauja 3 straipsnyje įvardytam vienam iš pagrindinių kultūros politikos principų – kūrybos ir saviraiškos laisvei.

15 straipsnyje „Nevyriausybinių organizacijų funkcijos įgyvendinant kultūros politiką“ yra nurodyta nevyriausybinių organizacijų teisė steigti paramos fondus, premijas, apdovanojimus ir teikti kitokią paramą (15 str. 1 d. 4 p.), tačiau net neužsimenama apie šių organizacijų teisę pačioms gauti paramą iš valstybės savo funkcijų įgyvendinimui. Tokia nuostata ne tiek skatintų, kiek žlugdytų nevyriausybinių organizacijų iniciatyvas kultūros srityje.

17 straipsnio „Kultūros ir meno premijos“ 4 dalyje per siaurai traktuojama, už kokius nuopelnus galėtų būti skiriamos Vyriausybės premijos – vien už „novatoriškus ir originalius kūrybos procesus ir (ar) jo metu pasiektus rezultatus“. Šį nuopelnų sąrašą būtina papildyti, sudarant galimybes gauti Vyriausybės premijas ir už išliekamąją vertę turinčių išskirtinių kultūros vertybių (tame tarpe nematerialaus kultūros paveldo) išsaugojimą bei kitas kultūrinės veiklas, atitinkančias šio įstatymo Preambulėje įvardytas nuostatas.

18 straipsnio „Bazinis kultūros paslaugų rinkinys“ 1 dalį siūlome koreguoti – neapsiribojant vien kokybiškų kultūros paslaugų suteikimu, bet ir įtraukiant į bazinį kultūros paslaugų rinkinį galimybę dalyvauti kultūroje siekiant savirealizacijos bei tradicijų tęstinumo, kadangi būtent tai yra pabrėžiama šio įstatymo Preambulėje.

Siūlome praplėsti 19 straipsnio 2 dalyje nurodytas savivaldybių vykdomąsias funkcijas, papildant šia funkcija: „užtikrina šio įstatymo 3 straipsnyje išvardytų bendrųjų kultūros politikos principų įgyvendinimą savo savivaldybėje“.

Siūlome iš esmės tobulinti Kultūros įstatymo projektą.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė